

Ett sällsamt vallfartsmål

av Tomas Ljung

Invokation

Söder om Kyrkbyn, Ovanmyra och Västanå ligger Boda sockens sydligaste by, Solberga. Det är här den leende bodabygden öppnar sig för resenären söderifrån efter tallhedarna och kyrkans spira lockar blicken att fästa sig högt i fjärran norr.

Lyckas man slita blicken från templet på korallrevet och istället sneglar åt vänster flyger blickarna högt över botten av ett väldigt hål, vars svalg man ej anar. Detta hål som man inte ser, trots närheten till vägen, är kalkbrottet.

Som på så många andra platser längs siljansringens atoll av fossila kalkrev har man under lång tid brutit kalk i Solberga. Först småskaligt till husbehov, sedan alltmer industriellt och idag som regel inte längre alls. De väldiga lysande såren i terrängen syns bäst från skyn; då blir Solberga ett i raden jämte Jutjärn, Östbjörka, Osmundsberg, Kullsberg och Draggänget. Jungfruliga kalkklippmiljöer för kräsna växter och idealiska tillflyktsorter för alienerade natursvärmare.

Genast då man beslutat sig för att lämna landsvägen och följa den slingrande grusvägen ned mot brottet, förnimmer man områdets egenart. Vägen kantas av blottlagda grushedar av rent gotländsk färgprakt. Backsmörblomma och färgkulla, haverrot och kungsljus, rödklint och knölklocka, kummin och getvåppling; alla äger de den speciella lyster som endast kalkmarken tycks kunna skänka. Från torrängarna hörs gräshopporna och från kalkkärret grodorna, ty här blandas vår, högsommar och sensommar i den kryddiga hettan från kamomill, malört och harmynta. Följer vi nu till fots stigen upp till det större brottet stannar vi häpna till så snart vi trätt ut på den vidsträckta runda manege som är brottets botten.

Sargasso

Då vi skådar ut över den plana ytan, där spruckna betongfundament och rostiga järnkonstruktioner står så som de lämnades av kalkbolaget för mer än trettio år sedan, är det första vi ser en matta av bruna slemmiga band vid våra fötter. Likt tång tycks de växa upp direkt ur gruset, för att breda ut sig i oformliga mattor av många meters vidd. Tar man upp en bit hänger den ihop i långa flikiga tågor, med slippriga gröna utväxter här och där. På torrt grus blir den spröd som vissna löv medan den i vattensamlingarnas absintgröna vatten frodas i amorfa massor. Den är slirig att gå på och tvingar oss till avmätta steg över scenen.

Efter den tysta minuten av begrundan över denna mystiska terrestra sargassotång, som i själva verket bara är luxurierande bestånd av *Nostoc commune*, skyfallsalgen, förkunnar nästa utrop att någon i sällskapet har råkat höja blicken. Överallt i kalkbleket runt om oss skjuter purpurröda orkideer upp i hundratal ur skiffergruset, med tunga ax och mörkfläckiga blad, liksom sölade av levrat blod.

Det är blodnycklar, *Dactylorhiza cruenta*, och bland dessa anas en gles matta av andra näpna kalkörter: gentianor, majvivor, vildlin, ögontröst och jungfrulinrosetter. Fägringen är enastående i det vita ljuset. Kärret far sitt vatten från en artesisk brunn, vars klara porlande ekar mellan lodbranterna. Av trafiken hundrafemtio meter bort märks ingenting, bara en svag dieseldoft anas.

I skuggan på ett kalkblock sitter en skinnbagge. Eldröd, som *körkmacken* på Gotland. Den håller på att ömsa skinn och hoppas att vi inte har sett den. Men det har vi och nu tvingas den byta om under oförsynta ögon och kameralinser. En mindre strandpipare flyger upp på en kalkklippa och skriar hjärtskärande. Här, på botten av ett hål i Boda, övermannas man av en obeveklig kustkänsla!

Intill väggen

Julisolen försätter snart hela grytan i kokning och vi larvar bort till skuggan under sydöstväggen. Lukten av diesel blir starkare och först framme vid kalkberget upptäcker vi att hela lodytan är svart av bergolja som tränger ut ur skifferlagren. En hinna av petroleumsega rinner trögt ned bland stenarna vid foten av branten. Här växer berggröe och klofibbla, samt en märklig lav, eller kanske svamp? Den bildar mängder av små grå bollar som trillar runt på marken. Det är svampskållav, *Solorina spongiosa*, en lav som annars mest förekommer i kalkrika fjälltrakter.

Inga kalkormbunkar har ännu hunnit kolonisera kalkklipporna, men inom några decennier bör väl sporer av murruta och kalkbräken ha yrt rätt och skänkt Dalarna en rad ormbunksberg av klass. Detta hål erinrar för övrigt åtskilligt om det gamla kaolinbrottet på skånes Ivö, där man varma försommarnätter kan få höra *toparran* spela i månskenet. Vad väntar manne den som vågar sig till Solberga en midsommarnatt?

På vägen ut från den sjudande kitteln passerar vi några praktfulla *orstenar*, som grävts fram ur sina vilorum i den mjuka lerskiffern. Likt stora svarvade ostar vakar de över denna besynnerliga plats, där mystiska geologiska och klimatiska krafter samverkar för att sätta den vardagsvärld vi känner ur spel.

Närhelst livet känns enahanda och förutsägbart, skall jag hädanefter ta en tripp till Solberga och vandra bland tång och orkideer i den kvalmiga krydd- och oljedoften, omflugnen av strandfåglar och tropiska bärfisar. Ett sant vallfartsmål för blaserade fin-de-siecle-botanister!

